

*Іванченко Ольга Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ТЕХНІКИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРАВА

Система права є його внутрішнім змістом, а система законодавства є зовнішнім вираженням, оформлення права, що закріплюються в формах права. Законодавство є похідним від права, яке, в свою чергу, найчастіше є похідним від існуючих на певній території суспільних відносин. Система права складається об'єктивно під впливом суспільних відносин, а система законодавства складається суб'єктивно, залежить від волі і розсуду законодавця, держави. Будова системи права передбачає тільки горизонтальний поділ, а при побудові системи законодавства додається вертикальна ієрархія різних нормативних правових актів. Система права і система законодавства – це тісно взаємопов'язані самостійні категорії, що представляють два аспекти однієї й тієї ж сутності – права. Система права – це внутрішня структура права, що відповідає характеру регульованих ним громадських відносин. Система законодавства – це зовнішня форма права, що виражає будову його джерел, тобто систему нормативних правових актів. Право не існує поза законодавством, а законодавство в широкому його розумінні і є право.

У юридичної науці питання принципів, рівносильних за природою і сутністю правилам практики систематизації права, був предметом спеціального дослідження. Вочевидь, у зв'язку з цим розуміння принципів і правил у контексті доктринальних досліджень з проблеми систематизації характеризується невизначеністю і строкатістю позицій. Як пише В. М. Карташов, нерідко під принципами розуміються критерії чи підстави правосистематизаційної діяльності [1]. Так, А. С. Піголкін, розглядаючи проблему обліку нормативних правових актів, пише, що журнальний облік «може вестися за хронологічними, алфавітно-предметними або системно-предметними принципами» [2]. Тим часом у цій роботі він пише і про наступні принципи ор-

ганізації обліку законодавства: повнота інформаційного масиву; достовірність інформації; зручність користування [2]. Найбільш вдале загальне визначення правила запропонував В. М. Карташів. На його думку, правила – «це фундаментальні ідеї та загальнообов'язкові вимоги (юридичні імперативи), реалізація яких забезпечує високу якість та ефективність правосистематизаційної практики» [3]. Дослідник підкреслив, що окремі правила формулюються вченими-юристами та існують як наукові ідеї та ідеали. Що стосується закріплення в праві вони вже у ролі загальнообов'язкових вимог, юридичних імперативів, тобто. принципів права [4].

Як і будь-яка юридична діяльність правосистематизаційна практика має здійснюватися певних принципах, є основними керівними теоретичними засадами щодо його суб'єктів. Облік вимог основних принципів юридичної діяльності дозволяє практично створювати більш досконале законодавство та сприяє вдосконаленню системи права загалом. Варто наголосити, що пріоритет правотворчого аспекту в офіційних видах правосистематизаційної практики, зумовлює нашу увагу до правил законотворчості. Зважаючи на загальновизнану в юридичній науці цінність законотворчого аспекту правосистематизаційної діяльності, до основних правил правосистематизаційної практики традиційно відносять такі принципи правотворчості: законність, демократизм, захист права і свободи, законних інтересів громадян, науковість, професіоналізм, системність [5].

Вважаємо, що з глибшого розуміння специфіки техніки систематизації права, у процесі діяльності необхідно враховувати все принципи позитивного права: вихідні початку, відбивають природу окремих інститутів права; міжінституційні нормативно-керівні положення; принципи галузей та підгалузей права; міжгалузеві та загальні для кожної національної правової системи принципи права; принципи міжнародного правничий та загальновизнані принципи права [6].

Особливу увагу у правосистематизаційній практиці має бути приділено цілій низці принципів: науковості, системності, законності, повноти, плановості, професіоналізму, оперативності, безперерв-

ності, доступності, економічності, гласності, доцільності, відповідальності та ін. Використання у правосистематизаційній діяльності змістовно-правового та процедурного характеру передбачає пропорційні за обсягом та адекватні за функціями правила, що регулюють правосистематизаційну діяльність, спрямовану на створення кодифікованих та консолідованих актів, їх рубрикацію, логіку розташування матеріалу та систематизації правової матерії. На основі функціонального критерію, необхідно виділити такі групи правил: процедурні, політико-матеріальні; логіко-текстуальні; структурно-змістовні.

Підготовка та прийняття правових актів є творчим процесом. Проте їхня головна особливість у тому, що, маючи наказовий характер, вони завжди зачіпають інтереси суб'єктів права. Саме тому їх прийняття, зазвичай, формалізується як встановлення певної юридичної процедури [7]. Водночас процедурний характер діяльності передбачає її регламентацію відповідними вимогами, тобто процедурними правилами. Процедурні правила – це вимоги, призначені до виконання відповідних дій, що здійснюються в різних видах юридичної діяльності та в рамках формування, а також подальшого правового життя різноманітних правових актів.

До матеріально-політичних правил правосистематизаційної техніки слід віднести вимоги до будь-яких нормативних правових актів та юридично значущих дій, як результатів юридичної діяльності, що регулюють матеріальні та політичні відносини в суспільстві (справедливість, демократизм, законність, гуманізм тощо). Соціально-політичне значення форм систематизації права однією з найважливіших вимог до нормативним правовим актам визначає – законність. Правило законності, що будь-який нормативний акт за змістом має відповідати загальновизнаним нормам та принципам міжнародного права, Конституції, нормативним актам, які мають вищу юридичну силу. Слід наголосити, що це правило правосистематизаційної техніки, засноване на існуючій ієрархії правотворчих суб'єктів.

Логіко-текстуальні правила техніки систематизації права дозволяють оцінити правильність вибору та використання відповідних засобів юридичної техніки у правотворчій, правозастосовній

та правосистематизаційній практиці. Специфіка функціонального призначення правил цієї групи в нормативно-правових актах кодифікаційної, консолідованої та актах офіційної інкорпорації передбачає особливу увагу до застосування у правосистематизаційній практиці відповідних правил правотворчості. Формулювання термінів та понять, пропозицій, дефініцій, структурування частин тексту проектів, законів та інших нормативних актів неможливе поза вимогами логіки. Присутність логіки у правосистематизації є обов'язковою і природною. Події та операції нормовпорядкування з одиницями мови підпорядковані законам і правилам формальної логіки, ніби утворюючи зовні невидиму, але дуже важливу логічну основу нормативного правового тексту.

Структурно-змістовні правила відповідають за організацію сутності майбутнього нормативного правового акта, її смислову складову та структуру акта. До рамок розв'язуваних цими правилами завдань входять такі питання: визначення теми та мети проекту нормативного правового акта; предмета правового регулювання, його меж; засобів правового опосередкування громадських відносин, які підпадають під правову регламентацію; структуру документа, оскільки саме це є головним та визначальним у законі. Отже, структурно-змістовні правила можна звести до вимоги для розробника чітко визначити сферу відносин, що підпадають під правову регламентацію та встановити межі юридичного регламентування фактичних відносин, сформулювати завдання та структуру проекту форми правосистематизації, а також передбачити очікуваний результат. У найзагальнішому вигляді, структурно-змістовні правила можна з'ясувати, як вимоги, визначальні методику використання коштів юридичної техніки у діяльності з побудови нормативно-правової матерії. Таким чином, структурно-змістовні правила – найважливіші вимоги щодо підготовки нормативних правових актів. Їхнє ефективне використання є умовою якості правового регулювання.

Література:

1. Карташов В. Н. Теория правовой системы. Ярославль. 2005. Т. 1. С. 451.
2. Общая теория государства и права: Академический курс. отв. ред. М. Н. Марченко. М.: ИКД «Зерцало» 2002. Т. 2. С. 199–203.

3. Карташов В. Н. Теория правовой системы Ярославль, 2005. Т. 1. С. 458.
4. Карташов В. Н. Принципы права (некоторые аспекты классификации). Юридические записки. Ярославль, 1999. Вып. 3. С. 3–19.
5. Теория государства и прав. под ред. В. К. Бабаева. М., 1999. С. 321–323.
6. Карташов В. Н. Место и роль юридических принципов в технологии. Правотворчество: проблемы теории и практики: сборник научных статей. М. 2010. С. 316–330.
7. Власенко Н. А., Хабриева Т. Я. Логические требования и приемы Юридическая техника: учебное пособие. Институт законодательства и сравнительного правоведения. М. 2009. С. 57.